

MANUEL RIU

CINQUENA CAMPANYA D'EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES AL
CASTELL I BARRI DE MATAPLANA (MUN. GOMBRÈN, COM. RIPOLLÈS),
JULIOL DEL 1990

La cinquena campanya

La cinquena campanya d'excavacions al castell i barri de Mataplana tingué lloc del 9 al 21 de juliol de l'any 1990. Fou subvencionada amb 550.000 ptes. pel Servei d'Arqueologia de la Direcció General del Patrimoni Cultural, de la Generalitat de Catalunya, i amb 100.000 ptes. per la Conselleria de Cultura de la Diputació de Girona, quantitats a les quals caldria afegir les aportades per la Propietat del lloc, per tal de poder treure les tones de pedra acumulada dels enderrocs y fer la neteja prèvia necessària de la runa depositada al camp exterior, quantitats xifrades enguany en unes 900.000 pessetes.

L'equip, dirigit per Manuel Riu, l'integraren bàsicament Joaquim Raurich, Lydia Martínez, Xavier Riu i Raimon Maideu, incorporant-s'hi Joan F. Cabestany el dia 16, i Prim Bertran el dia 19. Marta Sancho i Joaquim Raurich, amb Anna Mestre, realitzaren la comprovació de totes les profunditats en els plànols, des del punt zero, amb el nivell òptic. Aquest equip és assignat pel Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica de la Universitat de Barcelona, que ha recolzat des dels primers moments aquesta excavació i l'ha incorporada al seu programa d'investigacions arqueològiques.

Els obrers, dirigits com les campanyes anteriors per Pere Pous, de Gombrèn, s'alternaren en les tasques més dures, participant-hi els germans Barrera, Antonio i Paco, Colom, Miranda, Josep Torras i Pere Vilalta, tots ells entrenats ja en anteriors campanyes.

Esment especial ens cal fer del doctor Eudald Maideu qui, en representació de la Propietat de Mataplana, ha estat al nostre costat des del primer moment, ha col·laborat activament amb nosaltres, ens ha cedit gratuïtament l'habitatge del Casal, i ens ha encomanat el seu entusiasme.

Els objectius

D'acord amb el programa dels treballs a realitzar i el pressupost de despeses, hom havia previst: 1) Excavar la plataforma sobreposada al Sector núm. 10, d'un metre de potència, en l'extrem W. del pati; 2) netejar l'àmbit del pati situat entre els Sectors núm. 1 i núm. 8; 3) excavar l'angle SW. del Sector núm. 12, on suposàvem la possible existència d'un segon forn; 4) excavar el Sector núm. 13, possible

cisterna; 5) aïllar al recinte exterior de les runes acumulades per tal de completar l'estudi del sistema defensiu; 6) continuar l'exploració del *Barri* exterior, molt embrossat encara; i 7) continuar la consolidació de les zones més perilloses per a evitar enderrocs.

Com veurem tots aquests objectius es compliren amb escreix, tret de la neteja total de l'espai exterior, podent considerar enllestida la primera fase dels treballs amb aquesta campanya. Si bé cal continuar-los, com després direm, per tal de poder tenir una visió completa i única a Catalunya d'un castell típic del segle XII, i del seu entorn.

Probablement aquesta hagi estat, des del 1986, la campanya més rica i variada pel que fa als materials ceràmics, i algunes altres troballes que esmentarem en descriure els sectors investigats.

Com varem fer en l'Informe de la campanya anterior, que seguí la Memòria de les tres primeres campanyes (1986-1989), encara inèdita, dividirem els treballs realitzats per sectors, per tal de fer més entenedora la relació. Adjuntem un planell on es mostren els quinze sectors als quals fem referència. (Fig. 1)

Neteja preliminar

La precampanya de neteja, principalment a la banda Nord, durà una quinzena de dies i es centrà a l'exterior de la muralla septentrional, en la zona compresa entre la muralla i l'avantmuralla, més baixa, que la rodeja, a una distància d'uns 3,30 metres. Començant per l'angle NE. del mur del castell, s'inicià la neteja a dos nivells diferents, en direcció vers l'Oest. Hom arribà a netejar 21,20 metres de la muralla, i l'avantmuralla, arrivant fins una fondària màxima de 7,80 metres respecte del punt zero en alguns llocs i localitzant en l'espai des d'ara anomenat Sector núm. 15, un forn de coure pa.

L'avantmuralla, més baixa com ja hem dit i com és habitual des del segle XII, fa de 90 a 60 centímetres de gruix, s'alça uns dos metres pel damunt del camí d'accés actual i resta al seu costat, estenent-se uns 17,20 metres, punt en el qual gira vers migdia en punt rodó formant un bloc atalussat, d'uns quatre metres de diàmetre a la base per 2,20 metres d'alçada, que fou construït amb bona calç i pedra irregular al davant de l'avantmur, per a protegir l'angle NW. del castell. Entre l'avantmuralla recta i el bloc atalussat s'obrí un desguàs de secció quadrada format per quatre pedres, que tractaria de fer escolar l'aigua de les pluges que s'acumulés entre la muralla i el farcit de l'avantmuralla.

Amb aquest bloc atalussat, afegit el segle XIV, es completava el sistema defensiu de la banda septentrional. Cal tenir present que al costat occidental no sembla haver-hi hagut avantmuralla, i que les bandes oriental y meridional no han estat encara netejades per tal d'esbrinar tot el sistema defensiu, si bé a migjorn es bastí, a la darrerria del segle XIII, el *Barri* que pogue modificar una estructura anterior.

- 1.- Castell de Mataplana. Aspecte exterior de la muralla septentrional i de l'avantmuralla, més baixa, amb el mur perpendicular de reforç al costat del qual es bastí el forn del segle XIII.

Sector núm. 3: la primera coberta

Al Sector núm. 3 es continuà la buidada de la part oriental ja iniciada en campanyes anteriors. Hom completà la neteja en una amplada d'un metre i mig fins l'empedrat, ja conegut i situat a la profunditat de 5,10 m. del punt zero. Aquest empedrat, construït amb llosetes i pedres unides per mitjà de calç, s'estenia entre la porta d'accés al Sector des del pati, la cara interior de la muralla Sud i la quadrícula 3-E del 1989. Segueixen apareixent petits fragments d'arrebossat i d'ossets trosse-

jats, amb ceràmiques de pastes clares i vidrats verdosos, i una sivella de bronze hemisfèrica (de 36x30 mms), amb tres incisions radials al centre de la part rodona, que subjectaria una corretja d'uns dos centímetres d'amplada pertanyent al guarniment d'un cavall i deu datar del segle XIV.

Però ara sobre tot ens cal remarcar la troballa d'un fragment de teula plana, de tradició romana si bé de textura molt diferent, que representa un canvi de tècnica, molt més grollera en l'acabat exterior d'argila vermellenca que forma una crosta de tres a quatre mil·límetres, i en canvi molt menys pesada que la teula clàssica, no obstant el seu gruix (de tres a quatre centímetres), degut a la pasta grisenc de gran porositat (tal vegada pastada amb molta cendra y bombolles d'aire, de tipus volcànic, como si fós «pedra pòmez»).

Aquest és el primer fragment d'aquest tipus de teula plana que hom ha trobat a Mataplana, i creiem que deu correspondre a l'etapa del castell del segle XI, i potser cobrí tal sols la capella castral o l'aula primitiva, a jutjar pel lloc on fou localitzat. El fragment localitzat pertany a la part lateral de la peça i té una part de la vora alçada, amb perfil inclinat vers l'interior i una incisió longitudinal entre el relleu de la vora i la superfície plana, per a subjectar un àmbrex, i evitar l'entrada de l'aigua de pluja.

Es, sens dubte, una troballa important car representa l'etapa final, fins ara desconeguda, de l'evolució de les cobertes fetes amb teules planes i àmbrexs, usuals encara els segles IX i X al món Carlingi, per als edificis de cert relleu i substituïdes ben aviat per les cobertes amb lloses de pedra calcària o de pissarra, que retrobarem a Mataplana i que precediren, un xic arreu, la teula curviforme trapezoïdal, anomenada teula àrab, aquí utilitzada els segles XIII i XIV.

El fragment de teula plana aquí descrit té quatre centímetres de gruix i fa 6,02 x 6,5 centímetres a la vora alçada lateral, permetent encaixar un àmbrex de 13 centímetres de diàmetre interior.

L'absència d'altres troballes feu que desistíssim de completar la buidada total d'aquest sector que, en anteriors campanyes, havíem considerat correspongué a la quadra del castell.

Sectors núms. 5 i 7

Si bé els Sectors 5 i 7, corresponents a l'àmbit de la primera capella del castell, havien estat ja explorats a bastament en campanyes anteriors, quan procedírem a la neteja superficial de les herbes, varem observar que en la intersecció del Sector núm. 5 amb el núm. 7, a l'interior de la suposada capella primitiva, i al costat septentrional de la muralla Sud, les pluges de l'hivern y de la primavera, en emportar-se la capa superficial de terra, havien deixat visibles unes pedres que formaven un semicercle irregular adossat a dit costat del mur per la part central, com si fossin les restes d'una llar semicircular.

2.- Costat W. de la porta de pas de la primera aula-capella al pati interior (Sectors 5 i 7).
Observi's el parament del primer romànic dintre del mur actual.

L'espai interior restava ocupat pel tronc d'un arbre i el treguerem, deixant al descobert dos blocs de pedra caiguts de la muralla, de $64 \times 23 \times 21$ cms i $51 \times 33 \times 21$ cms respectivament, a més d'uns petits fragments de teula, tres trossets de ceràmica grisa i alguns ossets, barrejats amb la terra, però no pas vestigis de cendra, ni tampoc pedres cremades, d'alguna possible llar.

Hom dibuixa la planta a la profunditat de 5,55 m del punt zero, on hi ha vestigis del parament d'opus signinum localitzat la campanya anterior (1989), que fou el darrer paviment que tingueren els Sectors núm. 5 i 7 quan l'habitació restava encara en ús, com altres habitacions de la mateixa planta.

En aprofundir s'observa que l a roca mare, que apareix sota les pedres, fou tallada per a bastir-hi la filada de fonamentació de la muralla Sud. Aquesta filada és més avançada vers l'interior i, al seu damunt, s'inicia el mur pròpiament dit, havent col·locat en mig pedres petites per tal d'omplir el buit.

Els tres fragments de ceràmica grisa, apareguts entre l'esmentada filada de fonamentació i el darrer paviment, són uniformes, de pasta grisa-negrosa i compacta, que mostra desgreixant de quars de tamany mitjà, amb engalba negra mat per les dues cares, i d'un gruix irregular de 5 a 6 mms., corresponent a la segona meitat del segle XII.

Sector núm. 10

A continuació de les quatre quadrícules 10-A a 10-D, ja excavades, n'hem obert dues més de 2×2 metres, entre l'arc apuntat de l'W. del pati i la porta d'accés al Sector núm. 2, a les quals anomenem 10-F i 10-G, procedint a treure la paret que d'una banda a l'altra de l'esmentat arc (i formada per tres i quatre filades de pedra irregular posades en sec) sostenia una plataforma alçada un metre aproximadament sobre el nivell de l'enllosat del pati, i a 4,30 metres de profunditat del punt zero.

Desfeta la plataforma hom observa que no hi ha cap escala ni graó davant la porta del Sector núm. 2, sinó que el terra empedrat com el pati baixa en pendent d'W. a E., i a la banda Nord continua el rec o canal de pedres que voreja també el pati. Aquest canal de desguàs està format, per les dues bandes, per pedres irregulars de 25 a 30 cms. d'alçada, col·locades damunt de la roca mare i d'un farcit d'argila i grava amb pedretes, que fa uns 20 cms. de gruix. Al damunt, especialment al costat nord, hi ha algunes restes d'un paviment d'opus signinum que hom degué sobreposar a l'empedrat, amb poca calç i un gruix d'uns 6 a 7 cms.

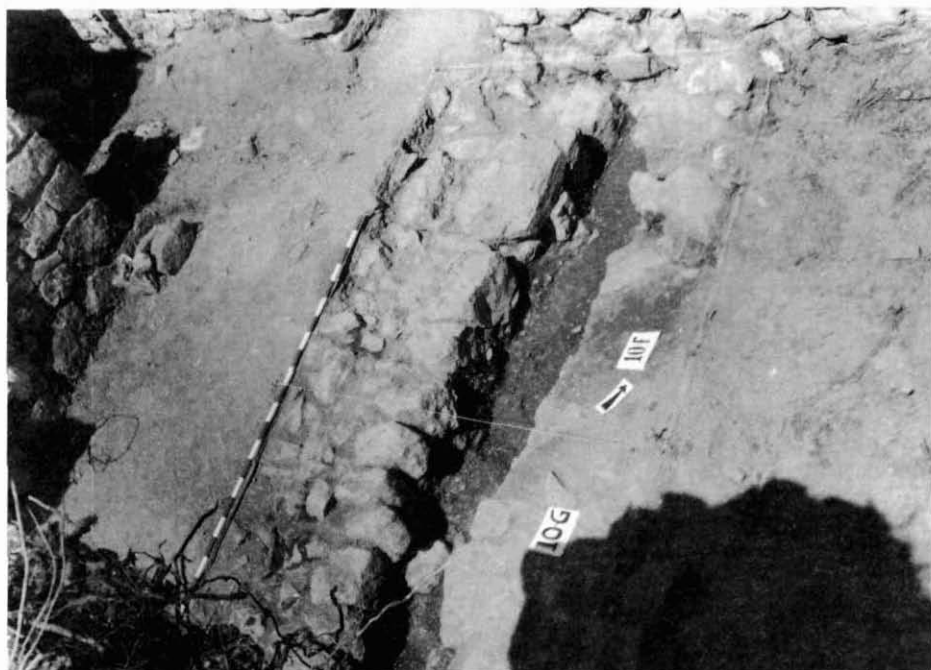
Dintre de la canaleta no hi apareixen materials dignes d'esment (sols ossets, ferros informes, ceràmica trossejada), però al seu costat hom localitza un fragment de pedra tosca, d'uns $11 \times 15,5$ cms, que mostra una cara arrebossada amb una fina capa de calç blanca i les restes d'un escudet (de 4,5 cms) pintat amb mangra, que podria haver estat el familiar dels Mataplana amb les bandes o palletes. Deuria

3.- Aspecte de les quadrícules del Sector 10 amb l'encaix fet a la roca per bastir-hi el mur circular de la primitiva torre cilíndrica (segle XI)

correspondre al primer pis del castell i possiblement a la paret de la galeria bastida damunt d'un sostre de guix, les restes del qual han seguit apareixent en les noves quadrícules.

La canaleta de desguàs, si bé quelcom irregular, té una amplada de 25 a 35 cms i degué restar el fons a la profunditat de 5,01 m. des del punt zero. Degué ésser construïda a la darrerria del segle XIII, moment de l'enllosat del pati, i restà en ús el segle XIV, a jutjar pels dos fragments de ceràmica de pastes ataronjades i vermellenques, amb vidrats de tonalitats castany i verd-melat, trobades al seu interior. Creiem que aquesta canaleta degué protegir una conducció de plom o bé de tubs de ceràmica i que conduiria l'aigua des de ràfec de la teulada del castell fins a la cisterna situada a la part oriental. La canal estigué coberta probablement per lloses planes, la major part de les quals havien desaparegut, però en restaven un parell *in situ*.

- 4.- Canal de pedra del desguas situat sota la galeria que hi hagué davant de la gran torre rectangular i que continua vers el pati interior del castell.

Abans de donar per finalitzada l'excavació del Sector núm. 10 hem desmuntat el passadís d'un metre d'amplada que havíem deixat sense excavar el 1989, entre les quadrícules 10-B i 10-D. Reapareixen així vestigis del darrer paviment d'opus signinum damunt d'una capa de cendres, i hom pot veure millor l'encaix circular fet a la roca mare per tal de construir la primera torre rodona del segle XI, i algunes peces ben treballades de la primera filada de dita torre, *in situ* encara per haver restat sota del paviment.

Sector núm. 12

Durant la campanya anterior quedà sense enllestir l'excavació de l'angle NW del Sector núm. 12, on suposavem que hi hauria un forn o bé una altra estructura

sobreposada, per la quantitat de guix desfet que s'hi advertia. Ara sabem que aquest guix procedia del sostre que cobrí l'estança.

S'inicia la neteja des de la profunditat de 4 m. del punt zero apareixent ben aviat un context de runa sensiblement idèntic al del Sector núm. 10, amb fragments d'ossets, molt poc vidre, molta terra amb restes de cendra i guix desfet, i ceràmiques dels segles XIII i XIV dels tipus coneguts amb gerretes de dues anses de cinta verticals, de pastes clares amb vidrat verd y castany), especialment al costat del mur W, on hi hagué l'arc de pedra tosca tapiat que l'havia comunicat amb el Sector núm. 10.

El recinte restà cobert per un sostre de guix que constituïa el paviment de la primera planta i el pis alt tingué una coberta de teules vermelles molt fines. Tota l'estructura del primer pis caigué damunt de la planta baixa i l'omplí de runa, però ni l'un ni l'altra no tingueren cobertes de volta com les havien tingut les contruccions de la banda meridional i occidental del castell.

En canvi ens cal remarcar la bellesa dels motius vegetals i florals que decoraven els murs arrebossats de l'habitació situada al primer pis, damunt d'aquest Sector núm. 12. No obstant l'estat en que surten els fragments d'arrebossat, molt triturats, hom pot advertir que sobre el fons blanc dels murs hi hagué una decoració pintada amb negre de fum, de ratlles rectes paral·leles de gruixos variats, formant sanefes o plafons, i ratlles curves, més fines, també negres, amb flors vermelles fetes amb mangra, com poncelles de roses sense esclatar, distribuïdes harmoniosament entre les branques, en diverses direccions sobre el fons blanc de la superfície.

El fragment més gran fa 13×18 cms. i no és possible de refer complet aquest dibuix que considerem de les darreries del segle XIII o de la primera meitat del XIV. Es aquesta una altra novetat d'aquesta campanya que cal assenyalar.

Un cop completada la buidada de l'habitació fins la profunditat de 4,90 m. des del punt zero, o sigui uns 35 cms. per sota del marxapeu de la porta actual que resta a 4,55 metres, hom obrí tres quadrícules d'un metre d'ample per 3,40 metres de llarg en total, al costat de la paret Est. Hom localitzà també les restes d'un paviment d'opus signinum, en mal estat, a 4,80/4,90 m. de profunditat, i la roca mare a 5,50 metres de profunditat del punt zero, tallada de forma irregular, i amb un reomplert en mig en el qual, a 5,11 metres sortí una dovella de tosca que podia ésser de l'arc tapiat. A la profunditat de 6,20 metres, i sobre la roca mare, es recolza la muralla septentrional del castell que constitueix el mur Nord d'aquest Sector. I a 5,15 metres s'inicia una escala ascendent, oberta al tou del mur Est, en l'angle SE. de l'habitació, de la qual es conserven tres graons, d'uns 80 cms. de llargada (llum de la porta i escala) per 30 cms d'amplada i 32 cms d'alçada màxima.

Sector núm. 13: dipòsit d'aigua

El Sector núm. 13, excavat aquest any, és nou si bé havíem explicat ja la finestra de guix que el comunica amb el Sector núm. 8, i la porta que l'uneix amb el passadís d'entrada al pati interior. El Sector núm. 13 fa $2,70 \times 2,72$ metres, essent gairebé quadrat, amb una superfície de $7,34 \text{ m}^2$. Resta situat al costat de la façana Est del castell que, com l'esmentada façana, mostra una desviació de 60° W . Havíem qualificat aquest petit recinte de cos de guardia, per la seva situació al costat de la porta, i de cisterna per les característiques de l'arrebossat. És possible que hagi estat les dues coses amb el temps; en tot cas, almenys és segur que fou utilitzat com a dipòsit d'aigua. I que hom extreia l'aigua des del Sector núm. 8 per la finestra enguixada oberta al mur W.

Sembla que no hi ha cap dubte que aquest recinte albergà un dipòsit d'aigua en època tardana: els segles XIII-XIV, però no ens sembla que hagués estat la cisterna originària, car té poca cabuda. Uns 20 cms. per sota del terra actual comencen d'aparèixer fragments d'un paviment d'opus signinum vermellenc, d'uns vuit centímetres de gruix, molt resistent i compost per fragments d'argila cuita, maó i teula vermella, amb bona argamassa de calç. Aquest paviment, conservat encara en bona part de la superfície del recinte és molt més sòlid que la resta dels observats al castell i resta quelcom inclinat d'Est a W., entre les profunditats de 5,59 a 5,63 metres des del punt zero.

A l'angle SE., com que restava trencat, profunditzàrem fins 6,65 m., o sigui: un metre per sota del paviment, i aparegué la roca mare, damunt la qual recolza la murall Est o façana del castell, amb peces de $50 \times 30 \times 22$ cms i $50 \times 27 \times 23$ cms. o mides semblants. Directament sobre la roca mare hi ha una obertura o desguàs fet al mur Est, de 40×40 cms., i format per tres pedres, dues verticals, una a cada costat, i una d'horitzontal al damunt. Aquesta canalització sembla destinada a extreure les humitats del subsòl per tal d'evitar que patís el paviment.

En l'angle SW., al netejar tot l'àmbit, s'observa per damunt del paviment esmentat un arrebossat també d'opus signinum del mateix tipus que deuria recobrir les parets, almenys fins una altura d'un metre aproximadament (altura a la qual s'obre la finestra de la qual ja hem parlat). Així els habitants del castell haurien tingut un dipòsit d'aigua de $7,34$ metres cúbics, insuficient per un castell ben proveït si no hagués pogut aprofitar també l'aigua de la font gòtica situada a uns 200 metres de distància i a l'altre costat de la carretera actual.

Pel damunt del paviment tan sols ens ha aparegut una banya de cèrvol o xai, tallada al biaix amb un ganivet, com per fer un punxó. La porta que comunicava el recinte amb el passadís ens ha semblat tardana y correspondria a l'aprofitament de les contruccions del castell com a masia en època moderna.

5.- Murs que delimiten el Sector 13, al costat de la porta d'accés al castell.

Sector núm. 15: forn de coure pa

Sector nou d'aquesta campanya. A la banda nord de la muralla septentrional del castell, entre aquesta i l'avantmuralla, hom ha assenyalat el Sector núm. 15, amb una amplada de 4,20 metres i a una distància gairebé equivalent dels dos angles NE i NW. de l'esmentat castell. En dit Sector, a uns 12 m. de l'angle NE. i altres tants de l'angle NW., surt un mur adossat perpendicularment a la muralla nord que fa 50 cms. de gruix i conserva 3,40 m. d'alçada pel damunt de l'avantmuralla a la qual es recolza. Aquest mur uneix la muralla amb l'avantmuralla i tingué a la cara oriental el forn de coure pa, del qual parlarem després, i a la cara occidental el dipòsit de cendres y ceràmica més fèrtil del castell. La ceràmica degué ésser abocada probable-

ment des del primer pis del castell a l'exterior, durant un període llarg de temps. La cendra, en capes ben visibles, podria procedir de la neteja del forn. Dit mur perpendicular constituí la paret de fons (a l'Oest) de l'habitació que albergà dit forn, adossada a l'exterior de la muralla del castell.

L'habitable del forn, iniciat a uns 9 metres de distància de l'angle NE del castell, deuria fer uns 3,30 metres per 2,85 metres, amb portes de l'Est i l'Oest, restant cobert per un embigat a un sol vessant situat a 2,05 metres pel damunt del nivell de terra. A la banda nord de la muralla s'observen tres fotes de 35 × 35 cms., distants uns 40 cms. l'un de l'altre, destinats a sostenir les bigues de la coberta. El terra aparegué a la fondària de 6,40 metres des del punt zero, sobre la plataforma situada entre l'avantmuralla i el mur.

El forn pròpiament dit, construït el segle XIII, uns 50 cms. per damunt del sol de l'habitable, mostra la solera enllosada i tingué un diàmetre intern de 1,20 metres i una alçada màxima de 0,70 metres, restant cobert amb volta hemiesfèrica formada per peces de pedra tosca ben tallades (d'uns 60 × 30 × 20 cms.) i unides amb argamassa de calç. D'aquesta volta sols en queda ara una quarta part que caldrà consolidar.

Al costat del forn hi havia, a l'angle que forma la muralla amb el mur perpendicular, restes d'una xemeneia troncocònica invertida, que puja des dels 6,10 m, fins els 4,40 m. de profunditat des del punt zero, fa 50 cms. d'amplada màxima i conserva uns dos metres d'alçada. Aparegué plena de cendres. Entre la xemeneia i el forn, a l'altura de la plataforma, sobresurt una pedra treballada que sembla haver estat destinada a sostenir uns taulons de fusta per a recolzar les pales d'enfornar o dipositar els pans.

Damunt del paviment interior del forn, sobre les lloses, aparegueren dos petits fragments d'olleta de ceràmica de pasta grisa-castany fosc, amb desgreixant visible de quars i engalba negra mat per les dues cares, de les darreries del segle XII o inici del XIII.

A la banda occidental d'aquest mur perpendicular a la muralla aparegué el dipòsit de cendres i ceràmica al qual ja ens hem referit, ric en fragments de peces grises i de verd i manganès, de les darreries del segle XIII i primera meitat del XIV, que hom està estudiant.

Buidatge del Barri: Habitació núm. 2

Un cop netejat el camí obert per a baixar al *Barri* des del castell en la campanya anterior, en la qual vàrem excavar l'Habitació núm. 1, hem procedit a netejar de brossa i pedres el recinte situat sobre l'anterior i comunicat amb aquell, que anomenarem Habitació núm. 2.

Al mur nord de l'Habitació núm. 1 hi vàrem assenyalar, el 1989, les profunditats de 16,5 i 17,5 metres, sempre des del punt zero que ens serveix de referència. A

6.- Aspecte del Sector 15, amb el forn del segle XIII i la xemeneia adossada a la cara externa de la muralla Nord.

la profunditat de 17 metres hi havia el paviment de l'Habitació núm. 1. La buidada ha estat molt lenta i pesada per les dificultats que presentava la quantitat de runa acumulada entre els arbres que s'han apoderat de tot el Barri. No fou tasca fàcil la de localitzar els quatre murs d'aquest nou recinte. En la neteja superficial es recuperà tan sols una mandíbula de gos i una esquelleta de coure tardana.

Els murs localitzats són de paret seca, fets amb pedra escalabornada de diversos tamany, quelcom irregulars i recolzen sobre la roca mare. A l'angle SW hi aparegué una llosa plana, damunt de la qual s'hi havia fet molt foc, cosa que podia fer pensar en l'existència d'una llar d'angle. Però el lloc ha experimentat moltes transformacions a causa de la construcció d'un camí de carros en mig del vilatge, per extreure el fenc dels camps propers, i no sembla que la pedra aparegués in situ.

7.- Primeres habitacions del *Barri*. Porta d'accés a l'Habitació núm. 1.

La nova habitació resta situada a la part alta del vilatge o *Barri*, a 16,35 m. de profunditat del punt zero, i a la banda meridional del castell i, sens dubte, a un nivell més baix que aquest. De planta trapezoidal, fa 4,90 metres al mur Nord, 6,25 al Sud, 3,30 a l'Est, i 2,70 a l'Oest. De les seves parets, que fan de 65 a 80 centímetres de gruix, en queden sols de set a cinc filades. A la paret Nord, que recolza damunt la roca viva en la seva major part, hom pot veure-hi dos encaixos laterals, destinats a sostenir bigues, o troncs inclinats (de $21 \times 23 \times 12$ cms), i un arc de descàrrega, amb sis dovelles, que uneix dos sectors de la penya en la qual hi havia una falla. Damunt d'aquest arc cec, que a la vegada corona un armariet obert al tou del mur, resten en peu encara sis filades de pedra, amb la qual cosa l'alçada màxima conservada d'aques mur és de 2,10 metres, apropant-se a la que deuria tenir inicialment. L'existència dels dos encaixos fets a la roca ens va fer pensar en una possible coberta de lloses a dues vessants, però no en tenim cap més testimoni.

8.- Barri de Mataplana. Escala d'accés a l'Habitació núm. 2.

En l'angle SE., a l'extrem meridional del mur Est, de 70 cms. de gruix, i també recolzat sobre la roca, s'obrí la porta exterior de l'habitació, i probablement de la casa, d'uns 80 cms. de llum. I al mur meridional, de 80 cms. de gruix i uns 70 cms. d'alçada, s'inicia una escala descendent, formada per tres graons picats a la roca, prop de la porta esmentada, que unia l'Habitació núm. 2 amb la núm. 1. La coberta sembla haver estat de lloses de pedra calcària, a jutjar pel nombre de fragments apareguts inclinats i recolzats al peu del mur Nord. Eren lloses més aviat grosses, que feien de 6 a 8 cms. de gruix i medien 80×23 , 64×36 , 56×30 cms, o mides semblants. Mentre les lloses abundaven, els fragments de teula eren escassos i superficials podent haver baixat del castell, com algunes pedres ben treballades, trobades en mig de la runa, que pertanyien a la planta alta del castell.

El sol degué ésser de terra trepitjada, damunt la roca mare, uns 15 cms per sota del marxapeu de l'entrada, a jutjar pel nivell fèrtil, d'escassa potència, aparegut a aquesta profunditat amb abundosa cendra.

Els materials corresponen tots als segles XIII i XIV. amb absència dels materials més típics del XV i del XVI. Hom hi retroba fragments d'olletes de ceràmiques grises tardanes, i un broc de càntir amb vidrat castany, amb molts petits fragments d'ossos d'animals, probables restes de menjar. Dintre de l'armariet aparegueren catorze fragments d'una ampollera de vidre negre-vinós opac, amb decoració de filets en relleu afegits al coll, que pot correspondre als segles XIV-XV.

Els materials

Tot i que ja hem fet referència als materials més remarcables podem afegir que uns 60 fragments d'arrebossat de calç fina, amb picadís de teula, molt ben lliscat, presenten un fons blanc amb ratlles paral·leles negres de gruixos diferents (de 4 a 1 mms), fulles trebolades o cordiformes, rodonetes al costat de les línies rectes o situades entre elles que feien pensar en notes musicals, i punters alineats; o bé formes florals com les que ja hem descrit abans pintades al tremp amb un color vermell que es difumina en contacte amb la llum en extreure els fragments de la seva humitat ambiental.

Un trosset de columna, fust de secció vuitavada, d'uns onze centímetres de diàmetre, procedent d'una finestreta geminada (que podia obrir-se a l'estança del primer pis situada damunt del Sector núm. 12) i altres fragments d'àbacs i d'impostes i montants de pedra finament treballada, i de fusts de pilars adossats als murs, indiquen l'existència d'una sala amb arcades perpendiculars als murs construïda a la darrereria del segle XIII. Aquesta sala restà decorada amb els motius florals estilitzats dels quals ja hem parlat, i degué restar il·luminada per la finestreta doble, d'arcs apuntats, semblant a la de la façana Est (coneguda per elements d'anteriors campanyes), des de la qual hom llençaria la vaixel·la trencada i restes d'aliments, a jutjar pels petits fragments d'ossos d'animals, alguns d'ells cremats, rostits o bullits,

i en la seva majoria de xai o bé de porc, base càrnica alimentària dels senyors del castell.

El castell restà cobert, els segles XIII-XIV, per teula de pasta vermellenca, ben cuita, que amidava 43 cms. de llarg per 20 cms d'ample i 7 cms. d'alt a la part més ampla i 16 cms d'ample i 5 cms d'alt a la més estreta, amb gruixos de 10 a 15 mms. Algun fragment de teula grisa, de 3 cms, de gruix, pot correspondre a alguna teula carenera. I altres fragments amb restes de calç blanca semblen correspondre al ràfec de la teulada que hom deuria emblanquinar. Tots aquests elements deuriem conformar la darrera coberta del castell.

La ceràmica grisa, de tons plomosos o negrosos, és tardana (s. XIII-XIV), tret d'alguns fragments anteriors dels quals ja hem esmentat els més significatius, amb o sense engalba negra mat i amb vores lobulades, sortides y aplanades; alguna decorada amb sanefa de relleu amb impressions digitals i altres amb línies incises horitzontals i en ziga-zaga, corresponen en general a olletes de fons pla entrat. Algunes peces més grosses, amb anses de cinta (una d'elles amb engalba negra brillant, rara en el context) i alguna amb broc. I altres encara amb vidrat verd-plom o verd-poma, que degueren pertànyer a tenalles o gerres amb anses de cinta i incisions longitudinals, mostren encara la pasta grisa en aquest període de predomini de les pastes clares en altres zones.

Però aquesta ceràmica grisa tardana també aquí va acompanyada de servidores, tassons i plants amb peu, de pasta ocre o rossada, amb engalba ocre per la cara exterior i vidrat blanc interior que mostra sanefes variades pintades amb verd de coure i violeta-negrós de manganès, típica ceràmica de verd i manganès corresponent al segle XIII i primera meitat del XIV. I també hi és present la ceràmica de pasta rossada o ataronjada amb vidrat verdós i blanc, o de pasta ocre amb vidrat blanc estanyífer per les dues cares. D'aquest darrer tipus deuria ésser una vaixel·la dels Mataplana, una gerreta de la qual ens ha aparegut amb l'escut familiar pintat amb manganès sobre el fons blanc de la panxa. Gerretes amb ansa vertical de secció rodona, i cos cilíndric sobre el peu macís, datables el segle XIV, i plats blancs, amb algun càntir o poal, i un gerret de pasta rosada i forma esfèrica, amb vora sortida i llavi arrodonit i peu massís, acabat amb un vidrat verd-poma, completarien el quadre de la ceràmica, si no fós per una paella de ceràmica gris-plom, de la darrereria del segle XIII, que fa uns 7 a 8 cms. de gruix i uns 16 cms. de diàmetre, amb mànec tubular d'onze centímetres, i que ja no és l'única existent a Catalunya car una altra de molt semblant en va ésser trobada a l'Esquerda per l'equip d'Immaculada Ollich.

Entre el material d'os cal esmentar, una vegada més, l'abundància d'astràgals de xai, i algun de bou (2 exemples), per a jugar al joc avui conegut amb el nom «del botxí».

Del material metàl·lic ja hem fet esment de la sivella hemicircular de bronze localitzada al Sector núm. 3. Hom pot afegir-hi un parell de plaquetes de coure. El

material de ferro s'ha limitat a una anella, un petit fragment de cota de malla, una punta del llança (de 21 cms), una punta de dard (14 cms) amb la cavitat per a inserir-hi el pal de fusta, un punxó (de 8 cms. de llargada), alguns claus i un fragment de frontissa de porta o finestra, entre altres trossos sense forma identificable.

Del material de vidre, molt escàs, ja hem parlat del fragments d'ampolla trobats a l'Habitació núm. 2 del Barri. Hom pot afegir-hi també fragments de setrills de vidre verd molt fi i d'ampolletes de fons entrat i coll alt, algú d'ells amb decoració.

Darrers treballs en curs

L'estudi dels ossos és en curs encara pel que fa a les campanyes de 1989 i 1990. Les troballes dels anys 1987 i 1988 han estat inventariades pel biòleg Daniel Puig Maideu, i han mostrat un clar predomini del xai i de l'ovella, en menor grau també del porc, i la presència d'algún rosegador com l'esquirol, així com d'algún exemplar de cànid, gos o guilla, i de gat.

L'estudi del material ceràmic de les quatre primeres campanyes, dels anys 1986 a 1989, ha estat realitzat per Carme M.ª Marugan i Marta Sancho. En conjunt s'han examinat 262 fragments de terrissa i 59 fragments de canonades, inventariant tots els fragments rellevants. Pel que fa a la ceràmica hom assenyala tres grups: ceràmica grisa en la qual predomina la forma d'olla, ceràmica vidrada amb predomini dels vidrats verds y melats, i ceràmica decorada amb blau sobre blanc, i verd i manganès, aquesta darrera, com hem vist, especialment abundosa en la campanya del 1990.

S'ha realitzat també, per Marta Sancho i Carme M.ª Marugan, l'estudi del material metàl·lic de les quatre primeres campanyes.